Осип Юрій Федькович

ФАРМАЗОНИ

FEDUSAK
STEFANYK
SASK

— Ціна 25 центів —

!! ПАМЯТАЙТЕ ДОБРЕ НАШУ АДРЕСУ !!

КНИЖКИ ПОСИЛАЭМО ЛИШЕ ЗА ГОТІВКУ, НІКОЛИ НА КРЕДИТ

ВИДАВНИЦТВО „РУСКОЇ КНИГАРНІ"

За попереднім надісланэм гроший можна дістати в Руській Книгарни у Вінніпеґу
850 Main str. Wpg. Man.
отсї эї власні виданя:

ДОМАШНИЙ ПИСАР, або наука писаня листів, як також взори руських і анґлїйських листів у всяких случаях житя а імен но: листи з потїхою, упімненэм, подякою, дорадою, як також листи бізнесові, желаня, просьби і т. д.
Ся книжка конечна для кождого Русина. В виду сего, що книжка так хосенна, хотїла Руська Книгарня дати можність кождому купити сю книжку і знизила цїну з 50 на 35 центів

Ми знаэмо, що хто хоче зробити лучше житэ ту між чужим, анґлїйским народом, хто не хоче, щоб эго на кождім кроцї ошукували — той мусить навчити ся анґлїйскої мови. Руська Книгарня у Вінніпеґу закупила цїлий наклад

РУСЬКО-АНГЛІЙСКОГО УЧЕБНИКА

і для вигоди Русинів знизила эго цїну з $1.50 на $1.00 (одного доляра)
Звертайте ся за тим учебником лиш до Руської Книгарнї, бо лише у нас можете эго дістати.

!! ПИШІТЬ ВИРАЗНО СВІЙ І НАШ АДРЕС — СЕ НАЙВАЖНІЙШЕ !!

!! ПИШІТЬ ЗА НАШИМ КАТАЛЬОГОМ !!

RO339782

Осип Юрій Федькович.

ФАРМАЗОНИ

АБО

„ЯК ТО ТРИЦЯТЬ СРІБНАРІВСКИХ ГОСПОДАРІВ ЗАПИСАЛО СЯ ЧОРТОВИ І ЯК ТО ОНИ ЗА СІМ ЛІТ, СІМ МІСЯЦІВ І СІМ НЕДІЛЬ ДУЖЕ ЗАБОГАТІЛИ“

Вінніпеґ 1910

НАКЛАДОМ „РУСКОЇ КНИГАРНІ“ в ВІННІПЕГ.

З друкарні „Рускої Видавничої Спілки“ під зарядом Я. Крета

Digitized by the Internet Archive
in 2024 with funding from
University of Toronto

https://archive.org/details/farmazonyaboiakt00fedk

I

ЯК ВИЙШОВ ВАСИЛЬ НЕСТЕРЮК З ВІЙСКА І ЩО ВІН У СВОІМ СЕЛІ СРІБНАРОВІ ВИДИТЬ.

Се не діяло ся ні в Туреччині ні в Німеччині, а діяло ся таки у нашім краю, у Галичині у славнім селї Срібнарові, у одну божу недїльку по полудню, зараз по сьвятій вечерни. А на вечерни були; мельник Дмитро Складан, эго жона Анна, эго донька Катерина, присяжний Іван Правдарюк, паламар, дяк, пан-отець, а більше і нікого. Бо у селї Срібнарові було аж три корчми, нівроку, і чотири шинки, а честні арендарі Гершко Смок, Мортко Більбах і Мошко Гулис давали горівки на борг, кілько лиш хто хотїв. Отже-ж і потягли славні Срібнарівцї, таки зараз з церкви по службі божій, просто по корчмах, жіночки їх з ними разом, а пан війт Павно Дзюб на переді, бо они, коби здорові, усїгди були у корчмі перші, а виходили з неї послї дні, ба навіть і права собі у корчмі робили, не аби що. Та і де-ж їм було лїпше їх і робити, як не тут, де навіть і найбіднїйший чоловік мусїв перед них „честь" поставити, а то не сміло були менше нїколи, як пів кварти горівки, і то доброї, бо пан війт аби якої не пили. А пан присяжний Семен Сварли-

вий, що за ними усїгди як хвіст ходили, також иншої горівки не хотїли пити, як лиш тої доброї, а добрі люде їм эї не жаловали, бо і пан присяжний Сварливий був у них добрий, а то такий, що хоть бувало пан війт кого і запруть до хвурдиги (арешту), так они зараз эго і випросять і вимолять, — то як же такому доброму чоловікови доброї горівки не купувати?

Лиш ті люде, про котрих я перще казав, що були на вечерни, не пійшли до корчми, але сидїли собі на піддаши коло церкви і балакали дещо: аж тут і станув перед ними, мов з неба впав жвавий, чорнявий чоловік, у військовім мундурі, з двома срібними медаликами і золотим хрестиком на грудях. Усї аж нїби здрігнулись, як эго так несподївано у здріли: але він усміхнув ся, уклонив ся гречно всїм посполу, тай сказав голосно: „Добрий вечер вам! Чи не Іван Правдарюк та Дмитро Складан? — аби здорові були!

„Аби і ви здорові, пане вояк!" відповів Складан з Правдарюком; — ви нас відки знаэте? — не вогнїв, що питаэмо.

Хиба-ж ви мене не пізнаэте? Таже я покійного Петра Нестерюка син Василь, що эго чотирнайцять років тому, до війска відобрали!

Тож ви Петрів син? каже Складан дивуючи ся, — хто би був казав, що з такого малого, мізерного хлопця та такий хлоп вибере ся? Але правда: у війску не тримали вас у одно над книжкою, як то бувало покійний ваш тато, — дай эму, Боже, царство небесне, бо праведний чоловік був! — а то бувало менї самому жаль, як то вас над книжкою мучить та мучить по цїлій днинї, як яку панску дитину.

За те дай эму, Боже, легкий супочинок! бо що би я був робив, як би був не вчив ся? У нас, як самі знаэте, поля не було, лиш городець та хата: то на чім би я тепер жив? А так, славити Бога, вивчив мене покійний, кілько сам умів, у війско відобрали до жандармів, там вивчив ся ще лїпше, вислужив дві капітуляциї, зложив собі файний гріш, а тепер маю за що собі поля купити, хату нову покласти і загосподарювати ся як треба.

Який отець розумний та розважний був, такий і син вдав ся, каже Правдарюк; хата твоя, синку, і город у добрім пошанівку: ми там поклали одного бідного але ретельного чоловіка, аби і в хатї сидів і город обходив. Коли скажеш, то він і сегодня випровадить ся з хати і тобі усе передасть. Гріх би менї було, эго з хати вигонити, коли він эї чотирнацять лїт менї дозирав, каже Василь. Я ооднаково маю собі нову хату класти, а доки що до чого, то мешкати мемо разом: там однако дві хатї через хороми (сїни).

А не знаэш Анно, каже Складан до жінки, чи Запоточний у обох Василевих хатах сидить, чи лиш у однїй?

Лиш у однїй, татку, обізвала ся донька эго Катерина, а тут так і почервонїла, як тая калина!... у тїй на лїво; я там бігала оногди, мамі треба було.

Та чого так соромиш ся? каже Анна, таже се Василь, що тебе маленькою бувало на руках носить, та тобі бувало по книжках образки показуэ! Хиба ти забула, як эму раз каламар розсипала по папері та за тото від мене парунів набрала ся? А відь що не забула?

Та бо ви, мамо, все . . . . . каже Катря, ховаючись поза Анну, а тут ще дужше почервоніла, як була.

За ті збитки, каже Василь жартуючи, тай за те, що я эї тілько на руках наносив ся, мусить мені Катря тепер господинею бути. Ого, і втекла, як та птащка дика! але я завтра перепрошу.

Не гнївай ся, Василю, каже Складаниха, а то така несмілива та соромлива вдала ся, що годі сказати. Та треба мені іти вечеряти лагодити; прийди і ти Василю, та будеш у нас за гостя!

Прийду, пані матко, каже Василь поклонившись, але аж погоді, бо мене кортить ще з чесними господарями побалакати.

Анна пійшла, а Василь собі сїв тай каже;

О (каже), я нашого села і не пізнав уже за сих чотирнайцять років, від коли дома не був! Що тут таке стало ся, пани ви мої, господарі чесні? — Таже страшнїйшого та поганїйшого села не довело ся менї видїти на сьвітї, а я эго не трохи поміряв. А правда, що школи ще і тепер нема у селї?

А де-ж она? каже Правдарюк: — я з пару разів згадував громаді за школу, так они на мене як заревіли! як на вовка якого або на ворога тяжкого. — Ба ще чого нам не стало?! яли кричати; не доста податки великі, та жиди нас обдирають з усїх боків, але эму ще і школи забаглось, не знати на що та дїтям баки забивати?! — О так то наша громада менї за мою щиру раду подяковала.

То прецї-ж хоть дяк учить дїтий, як то бувало ще нїм я хлопцем був? питаэ Василь.

Ой учить! аж скрикнув Складан, таже він як день так ніч не протверезуэсь! Бувало, ще доки по

кійний Лука жив — то був чоловік тверезий, Бого угодний, справдешний слуга церкви съвятої! Той учив дітий і читати і співати і числа: та від коли по кійного не стало, то ніхто про Бога та про книжку і не згадаэ. От яке то у нас!

А пан-отець духовний же? нічого не кажуть? питаэ Василь,

Та вже коли пан-отець їм не наговорили ся, та не наказали ся!... каже Правдарюк: але що з того? Пан-отцеви в очи ніби то потакують, а за плечима однако своэ давне роблять, ба навіть ще і кепи бють з пан-отця. Де нема порядного війта та порядного уряду в селї, аби розумних слухали та за їх радою ішли, там і пан-отець нічого не годні вдіяти. Хиба-ж у нас пан-отець не розумний та не чесний чоловік? Та що з того? коли такого війта маэмо, що їх слухати не хоче! У него лиш Мортко та писар Обдзіркевич: то эго і рада і порада, у них він і дню э і обідаэ і вечеряэ, часом навіть і переночуэ. От, чому у нас нема гаразду!

А хто-ж у нас тепер війтом? питаэ Василь.

Павло Дзюб; ти эго знати меш.

Та де-ж ні! каже Василь, але хто-ж такого кладе на війта, коли він і давно ще любив напивати ся? може не правда?

Та як не правда! каже Складан; — але як тої приповідки: які ми самі, такі нам сані: пяницю тяг не до пяниці, а по війтови пізнати зараз і село, яке оно. Та правду сказавши, і наш вій не був зразу такий ледащо; але від коли став жидам та писареви піддаватись, то і звели эго ні на що, — бо кого би жид не підійшов та на своэ не переробив? треба дуже твердого та сумнїнного чоловіка, аби эго не перекрутив у свою руч.

Яким жеж способом могли таки нашого, руского чоловіка жиди так зіпсовати? питаэ Василь.

Або-ж тяжко? каже Правдарюк. — На сам перед підбунтуэ эго на сьвященика, що то ніби то війт тим понизить ся, що духовного слухати ме. — На що війт, прошу вас? стане эму вговорювати, коли ви маэте кождого слухати? Що вам пан-отець? що оно таке за діло? оно повинно вас слухати, а не ви эго! — Ай-вай-мір! герсти? — аби війт попа слухали! А так як стане погана Юда темного чоловіка підждеряти та троюдити, та ще до того то гроші эму зичити то з горівкою проклятою підходити; — от чоловік і одуріэ нарешті, і піддасть ся дияволу зовсім під стричок, бо жиди-корчмарі э часто наш стричок і наша шибениця.

Ох се свята правда! каже Василь, та аж эму сльози закрутились в очах, а Складан і говорив дальше.

Найтяжше, каже, аби жидюга війта до того довів, щоб він полакомив ся якому дарунку: тогди вже эго як на аркані, і мусить він тогди у эго дудку грати, бо як ні, то грозить эму і казнею і кримінальом і комісиями і хто знаэ чим. А наші люде які? — эму про комісию лиш згадай, так млїэ зо страху бо не знаэ, що праведному чоловікови і за правду комісия, хотьби і яка і відки, ніщо не годна вдіяти.

А вигоняэ-ж війт у нас зараз о девятій годині в вечер пяниць із корчми? бо по инших сторонах так э, що о десятій годині корчми вже позамикані і жид не сьміэ нікого, хиба якого подорожного, у ню пускати. — Ся установа э дуже важна і повин-

на дуже остро тримати ся, бо она від много зла-без законія заступаэ і боронить.

У нас нема того, каже Правдарюк; та де-ж би наш війт старав ся, аби пяниць розганяти? хиба з тим одним поліцияном, що то вже найпустійше смітя в селї, таке, що і курки боїть ся — Я старав ся нераз, аби і у нас лад запровадити. Коли-ж бо уся громада як стала сипіти!... А на що нам сього та того, а на що нам видатків? а се, а те! Доста того, що я нічого не міг вдіяти, а нарештї і плюнув на все.

Та громадї не ходило нї о гроші нї о видатки, каже Складан, — але ходило їй о те, аби нїхто з корчми не вигонив. Бо як би громадї о гроші ходило, то би їх по корчмах та по ярмарках не марнували, та жидів ними не напихали. Знаэмо ми се дуже добре. — Але ходїм ми до дому, бо вже повечеріло і час припочити: завтра днина робітна. Узяли ся тай пійшли.

II. ЩО ЛЮДЕ У СЕЛІ ГОВОРИЛИ І ЩО СОБІ ПО ЗАКУТКАХ ШЕПТАЛИ.

Другої днини наймив собі Василь у Складана фіри, і поїхав у місто. Відти привіз собі скринь кованих великих дві і ще много усїлякого надібя. Се все позавозив він у свою стару хату край села, а скоро розгостив ся, так зараз і став міряти свій городець, і значити місце на нову хату, стайню, сто-

Л 187

долу, гноївню, пасіку, комору і все, що до порядного господарства треба. Тут зараз і злягло до него народу з цілого села, а жиди перші. Таке эму кланяють ся, таке розпитують ся, таке витають ся, просять з собою до корчми. Василь з кождим гречно, ввічливо витаэсь, але каже:

Я, каже, панове господарі, і ви купці, до корчми з роду не ходжу, бо горівки і до уст не беру: великого свята треба, аби я випив склянку пива а бо вина. Так я се чотирнайцять літ у війску жив, так і тут гадаю жити, тому вам за вашу ласку ґречно, уклінно дякую!

— Ай-вай! герсти? аж скрикнули жиди, та аж посоловіли, ззираючись один на другого. А Василь до них і каже:

Чого вам так дивно стало купці? Хиба ви не чули, що по других краях селяне не пють, та за того які они здорові, які богаті!... Господи! аж душа радуэ ся, як чоловік лиш подивить ся на таке село чи то в Мораві, чи в Чехах, чи в Австриї, чи на Тиролю. А преці там люди і о половину таких добрих ґрунтів та такої благословенної землї не мають, як нам эї Бог дав у нашій красній Галичині. Але земля божа, бо так каже: не толоч мя пяно, оброби ме не гарно, а вроджу тобі дармо.

— Герсти? кажуть жиди, як же то чоловік, котрий тяжко працюэ, може так жити на сьвіті, аби порцию горівки не випити, га?

А як жили люде на світі, доки ще чорт ту проклятy горівку не вигадав? або як жиють тепер ті хлібороби по других краях? Таже они богато тяжше там працюють, як наші люде, а преці нема у них ні тілько спороватих, ні тілько калїк, ні тілько не-

дужих, як тут у нас: на котрого там нї глянъ — жирний та здоровий та веселий, як рицар який! а те все робить, що горівку не пють. Ану киньте ви кавалок сьвіжого мяса у горівку, най у нїй годину постоїть, яке оно стане? — аж чорне, так перегорить. О, та горівка найбільша э отрута на світї! гірша від аршенику. Від аршенику відразу загинеш, а від горівки ходиш цїлий твій вік, як не по своэму світї.

— Кім, Мойше! крикнув Смок на Гулиса, тай забрали ся як вибиті і ще з далеку чути було, як шварциюркали, та плювали, та за бороди микались. Видно було, що пійшли прямо до війта, а Василь каже до людий: Видите люде? аби эго хто полїном перевалив, то так не осердить ся, як хто на горівку яке згісне слово сказав. А знаэте, чому? бо она їм загонить християнина і з усїм эго маэтком у кишеню, як ту дурну рибу в вершу; тому я эї не те що пити, але і видїти не хочу, і ноги мої у корчмі не буде, доки жив буду. Эї треба дужше сокотитись як казнї та криміналу, бо я сам переконав ся, що межи десятьма, що сидить у казнях та у тяжких ди бах, девять запевне з причини горівки туди дістали ся. Бо де яке убійство, де який рабунок, де яке головництво або непотрібство стало ся, то усе при піяньстві, усе при горівцї. О, коби то ви до мене у недїлю загостили, то я би вам таке уповів та попро читував, що в вас би серце зодригло ся. Та сим разом вибачайте, пани господарі, бо нинї день робітний, та нїколи менї у бесїди заходити, а то ще маю і до пан-отця духовного пійти і їм поклін віддати, бо так годить ся. Священики великі школи учать ся, то в кого-ж нам і порадить ся, як не у них? О-

ни не лиш у церкві вітці наші, але і в кождім способі: хто їх слухаэ, той добре гостить і лиха не одного втече.

Оттак говорив Василь, зібрав ся красненько, тай пійшов до сьвященика, а люде як станутъ пискувати та горлувати! — А се що за пан такий великий обібрав ся нам з відкись? крикнув Федір Чобанюк. Ми эго прийшли привитати яко ґречного, та на честь запросити, а він нам науку давати, як дітям яким! — сякий він такий! Ми обійдемось і без эго чести! Що ми за діло таке! що у жандарях був? — Я видів і жандарів! Овва!

— Овва! повторив Гарасим Величко і собі; ви кажете, а в него може нема і ґрейцара при души, та тому соромить ся з нами і до корчми пійти, бо тут випало би і эму честь покласти, а нема відки. Тілько мабуть і маэтку у него, що на нім, та тілько і щастя, що отець эму лишив хатку і городець, а то би був ще і сів громаді тягарем на плечі! — — — — обізвав ся і собі Гриць Семин, і я служив давно у війску, та таких паничиків много видів; купив собі десь у жида пару цинових медаликів, та тепер ними хвалить ся та дудурить ся, гейби який кріль! Будемо видіти, доки лиш того панства стане, чи на довго; коби лиш наш Мортко здоров та эго у свої руки дістав!

— Ба що ви отсе, люде, кажете? обізвав ся Гнат Лаба, чоловік ще молодий. — Він добре говорив тай розумно. Лїпше-б ви зробили, щоби-сьте у слухали, що він говорив. Хиба ви не виділи, як жиди перепугались від эго бесіди? — Він зовсім розумний чоловік, коби лиш і ми так! Жид дурного

не перепудить ся, не бійсь! — від сегодня моэї ноги у корчмі не буде, се аби-сьте знали, люди!

— А моэї тож само! сказав Семен Нарівняк, господар також ще молодий: хвалити Бога, що такий чоловік у село прийшов; буду до него що неділї приходити, аби менї що з книжок читав; се лїпше як по корчмах волочити ся та жидівску паскуду пити. Бо менї оногди оден старий чоловік у містї показував, що сам на свої очи видів, як жид у горівку плював, а то не вже-ж на иньше, як на тото, а би людий за собов повернути та християньскі души спогатити.

Оттаке то собі у Срібнарові про Василя говорили. Одні хвалили эго, що розумний та тверезий, другі знов гудили, що гордий і що до нікого не ходить, як лиш до пан-отця, до Складана та до Правдарюка, а деколи і до громадскої канцеляриї, де рахунки перезираэ і письма перечитуэ. Війт не хотів эму з разу на се позволити: та він як пійшов у місто до старости, так і виніс відти таке письмо, що пан писар Обдзїркевич аж побілїв як стїна, прочитавши эго. — Аж тут нараз у селї, як би запалив! — Таже у нього, каже оден, тілько гроший, шо нїхто їх не годен і перераховати, не то що!

Що ти кажеш, брате?!

— Таже Запоточного Маруня на свої очи видїла, що у нього гроший міхами!

Брате-ж ти мій! відки-ж він їх тілько набрав?

— Хиба-ж ти не чув, що він фармазон? Фармазони се такі люде, що душу свою чортови записують, а він їм за тото, братчику, тілько гроший старчить, кілько они самі хочуть.

DZIUDZAK
BIBLIOTEKA
ŚLĄSK

— Та як мене тепер довги та не одна біда присіла, то бим далї і за душу не дбав! — каже другий.

— Я сам такий, каже третий.

— Тепер я аж догадую ся, каже четвертий, що менї Заиточний оногди розказував, ще і забожив ся що се правда. Він, каже, скоро вечер, так зараз вік на позатикаэ, двері позамикаэ, і аж по за опівніч, доки кури не запіють, з кимсь так голосно говорить а то так, що аж хата дріжить. А книжок, каже у нього таких, що і на віз би не забрав, не то шо; а одна, каже, між ними така велика, що аж страшно на ню дивити, а чорна, чорна!... що той жук, чорна!

Се вже то певне від нього, щез би!

— А від кого-ж?! — Але як би се могло бути, коли він оногди і в церкві був, і хрестив ся і хрест цїлував, усе так само як другі люде?

— Хиба-ж ти не чув, що діявол може такий туман пустити, що нам видить ся, що се він у церкві а він собі дома сидить, та хрест святий ножем коле?

— Що казати не казати, обізвав ся Гнат Сокирка, а він не самовитий. По сьвітї богацько де чого буваэ, що ми тут не знаэмо. Чув і я про ті фармазони: але нехай я в нього розуму попробую!

Оттаке то собі в Срібнарові говорили та цоколи, але Василъ о те не питав. Купив собі добрий кусник поля, купив обширне місце на хату і на обійстя, і став будувати ся порядно. Майстрів собі аж з міста вивів і такі эму вже будинки попоставляли, що ока годї з них спустити, усе на швабский спосіб: і не великим коштом, і обширно, і чисто так, що аж любо було дивити ся. Навіть пан-отець

не раз приходили та дивили ся, а Складанова Катерина казала, що і в пана якого не може лїпше бути, та нї краще.

III. ЯК ЗАПИСУЮТЬ СЯ ТРИЙЦЯТЬ СРІБНАРІВСКІХ ГОСПОДАРІВ У ФАРМАЗОНИ.

Василь лишив Запоточного у своїх старих хатах, а сам переніс ся у нові, аж тут прибігаэ до нього одного вечера Стефан Притуляк, що жив з Василем ще з хлопця собі у приятельстві.

— Гарно побудував ся! каже Стефан.

— Що то ще гарно, каже Василь; коби то ти видів, як у Німеччинї господарі побудовані, тогди би ти аж знав, що гарно, і як то повинен кождий господар мешкати.

— Боже мій добрий! а ми мусимо у таких кучах поневіряти ся, що аж души не мило.

— А хто-ж вам винен?

— А вже-ж нїхто, як ми самі; бо за ті гроші, що пропиваэмо, міг би кождий з нас таку хату мати, як ти тепер.

— Та лиш таку? — камяницю з поверхами міг би мати.

— Василю! як то ми собі з малих хлопців товаришували: не сказав би ти менї одну річ, що тебе запитаю?

— Скажу.

— Ти, брате, фармазон?... люди так кажуть!

Василь подумав чи мало, тай каже;

— А вже-ж, нігде правди діти, фармазон: але я се лиш тобі кажу, а ти тримай язик за зубами, коли хочеш добре гостити, бо з нами, фармазонами жарту нема.

— Я знаю; але не міг би ти мені хоть трохи, що про тих фармазонів уповісти?

— Не можна!

— А як би хто з нас у фармазони записались?

Якби вас було трийцять на раз, тогди можна, тогди вас приймемо.

— І більше би ся найшло, не то трийцять; мене богато уже просили, аби я з тобою говорив яко твій давний приятель, але я все не міг якось на те бе вдарити. Лиш одно мені скажи Василю: як би ми записали ся у фармазони, чи можна нам якого щастя та гаразду сподіватись?

— Такого щастя та гаразду, якого ви ще не знали і вашим розумом не годні зміркувати. Але треба у перед фармазоньску пробу вигримати.

— А яка-ж тота проба?

— Сім літ, сім місяців ї сім неділь по фармазонських заповідах жити.

— А они тяжкі?

— Такі легкі, що їх може хто небудь сповнити.

— Богато э тих заповідий?

— Десять: але на тих треба присягу зложити.

— У кого?

— У нашої старшини.

— А де-ж она?

— Де эї треба: і тут може прийти.

— Коли?

— Коли хочете; навіть і в сю неділю, що прийде.

OBUDZAK
ST. JUDIEN
SASK

— Приклич эї, братчику; я не журю ся, що не буде нас трийцять. Нам біда так уже доїла, що нам усе одно, хоть і зараз гинути. — А якжеж ми можемо від тебе довідати ся, коли, як і що?

— Як мене у неділю у церкві не буде, тогди знайте, що маэте до мене усї о півночи прийти і там у оттій світлици на мене ждати. Посвіту там не буде, але тото ніщо, за те не дбайте. А скоро учуэте, що вдарить щось у хатї три рази, як клевцем у ковало, тогди нічого не бійте ся, але уходіть у отсю світлицю сміливо, вам і волос з голови не спаде, за те я, Василь тобі ручу. Лиш ніхто не сміэ з вас тої днини трунку якого там небудь і покушати, бо то справа велика і важна, і мусить зовсім по тверезу робити ся.

— Тож приходити у неділю о півночи?

— Як лиш мене рано у церкві не буде.

— Слово?

— Фармазонске слово.!

Оттак зговоривши пішов Притуляк собі весело, бесїдував там крадьки то з одним то з другим, радили ся, ходили то сюди то туди, а Василь сїв собі коло стола, думав довго, читав щось, писав, нарешті зібрав ся, пішов до пан-отця, де довго бавив а як вийшов, пан-отець післали зараз за Складаном і за Правдарюком і також з ними довго радили ся. А у неділю досьвіта поїхав Василь у місто.

Днина була дуже красна. Народу було у церкві много. А як повиходили, то Притуляк такий уже рад був, як би эго на сто коний посадив, бо Василя не було в церкві, а він знав, що се за знак. З одним, з другим перемергав ся, пошептав, відкликав ся, а Гершко та Мортко та Мошко не можуть

передивувати ся, що се маэ значити, що нині вже і сей не пэ, і той ні, і той другий і десятий і дваця тий і трицятий ні: Гершко аж скричав: Ай вай вусе-дус! чому ти нині не береш горівки, Тимку? -- га? — а ти Федоре? — а ти Якове? — а ти Грицю? — та же ти бувало, ще нім до церкви підеш, калатнеш со бі пів кватирки? -- ну!

— Коли мені так сегодня упало, аби я не пив! мовить Тимко Крук господар середний і відважний.

— Гершти? чому не пив? -- Ви слухаэте одного дурня, одного смаркача, що оно каже, аби не пити?

— Оно нівроки зовсім таки дурне та божевільне, що оно так каже; оно хоче собі на пана стати: ну ну, най эму; а ви таки будете господарями, як були.

— А як би, Гершку, і нас раз скортіло панами бути, що би з того було? відозвав ся Федір Антоняк, один з найбіднійших господарів.

Господи! як не осердить ся наш Гершко! та як не трісне ярмурков до помосту, аж лопнуло! Ти паном бути? ти? пянюга? що і сорочки доброї на плечах не маэш? — ай-вай-мір ґішайн? — герсти, Сури? — Чуэте, пане війте, що оно эму дурне рохкаэ? — а шварц-юр на того мишіґене смаркача, бо оно вам такі дурниці у голову набило! — а шварцхугем! — Руш собі з корчми, дурню, бо тобі зараз голову розвалю!

— Аби-сьте свідомі були люде, каже Федір, — що се послідний раз моя нога у корчмі була! Тепер я аж знаю, що Василь правду говорить! Бувай здорова корчмо, та хоть у землю западай ся!

На оттаких бесідах зійшла ціла неділенька свята. Жиди аж ніжили ся від злости а трийцять Сріб-

нарівских господарів сходили ся собі у Василя Нестерюка, у новій побитій хаті, Стефан Притуляк перший. А що вже найбільше усїх дивувало, то було те, що межи ними явив ся і Дмитро Складан і Іван Правдарюк і ще не один з таких господарів, що нїхто би ся не був по них і надіяв, аби хотїли свою душу у нетрудне записувати. — А диви-но ся, подумав собі тогди не оден з тих бідних, — богачів кортить ще більше забогатїти!

Тимчасом надійшла північ, аж тут і чують усї; дзвіньк! дзвіньк! дзвінък! мов би хто великим клевцем у ковало тричі вдарив. Тут всї так і зжахнули ся, а Правдарюк каже; ходім люди! що буде, то буде! От і пішли усї у ту світлицю, що Василь учера Притулякови призначив.

Світлиця та була велика і обширна. Вікна були віконницями зачинені, а у серединї стояв стіл, чорним сукном аж по саму землю покритий. На столї стояв великий желїзний хрест, а перед хрестом велика чорна книга, на книзї велика желїзна рука, по правім боцї хреста спорий мішок срібла, поміш з золотом, і великий пшеничний хлїб, а по лївім боцї старецька торба, кайдани і стричок. За столом стояв Василь, як найкрасше по жандарски убраний з двома металиками і золотим хрестиком на грудях, з великим пером у руках. На право і на лїво від него стояло двоэ людий, один чорно, другий біло убраний, у довгих плащах (мантах) аж по саму землю, наличмани на лици, капелюхи з великими косицями на голові, у того білого серп і сніп у руках, а в того чорного кайдани і великі ключі. У перед стола, на ослонї, стояла трунва (домовина), а на трунві лежав меч і купецкі важки на вхрест. Тих

трийцять людий, що увійшло, стояли нї живі нї вмерлі, так перелякли ся, а Василь промовив до них, але не зараз;

Мир вам всім! не бійте ся, люде; тут вам і волос з голови на спаде! Будьте дерзкі, будьте сміливі, будьте відважні! — Хто хоче великого щастя досту пити, той мусить і велику душу мати, а перед усім по правдї гадати, по правдї робити і по правдї гово рити!

Василь умовк, а той, що біло був убраний, та- кож промовив, та так уже глухо якось та дивно, не наче с під землї:

— Тут чути скверну душу; Николай Пасїчний пив сегодня горівку.

Де він? запитав Василь; де Николай Пасїчний.

Другі, котрі там були, пхнули эго на перед, а він так і впав на колїна тай каже;

— Эй-богу моэму, одну лиш порцийку! і то я- кось не хотячи: я гадав, що се нїхто не буде знати!

Ми усе знаэмо, сказав той, що чорно був у- браний, перед нами годї і чорне під нігтем затаїти! Видиш там ту домовину? ми эї не тебе принес- ли, неправеднику! Вагов зважить ся і мечем зміря- э ся кожде лукавство чоловіче перед Господом Бо- гом, живим на небесїх і на землї, і страшним у яро- сти своїй!

Простїть мене грішного! ледви промовив Па сїчний.

Остатний се раз простить ся тобі, чоловіче! промовив той біло убраний, а усї, кілько вас тут миром господним зійшло ся, аби знали і добре собі тямили, що у нас жарту нема! Вік чоловічий э дуже короткий, як те сонне видїнэ, нїколи в нїм жартува

ти, ніколи эго марнувати, а про вічність треба дба ти. Она довга, она безконечна! Горе тому, і опять реку; горе тому, хто сей вік на те не поверне, аби вічність свою ущасливити!

Хоть чорт, а так красно говорить тай правду говорить! подумав собі не один з тих, що там бу ли. А той чорний каже:

Ви прийшли записати ся у фармазони. Що оно таке э, ті фармазони, не можна вам сказати, аж доки не перебудете проби: сім літ, сім місяців і сім неділь. Через той цілий час маэте наших десять заповідий фармазонских так скоро і сумнїнно сповняти, як би се о житэ або о смерть ходило! бо знайте; хто їх додержить, той буде мати за сім літ, сім місяців і сім неділь більше гроший, як оттут на столї видите, а до тото ще і здоровлэ, і вік довгий та честний, і веселість, і хлїб і добро. Та хто з вас тих заповідий не сповнить, а то з цілої душі і з цілого серця не сповнить, того жде — а дивіть що: торби старецькі, неволя, а нарештї стричок і шибиниця! ви знаэте, що в нас жарту нема!

— Слухайте-ж добре, люди, сказав той біло убраний. Аби-сьте відтак не казали, що не чули або не вирозуміли! Ми, як казано, жарту не знаэмо! Житэ людске страх коротке, а перед Господом Богом зважуть ся діла наші вагою справедливою і мечем острим ярости божої зміряэ ся беззаконіэ ваше! Слухайте-ж! і ще раз кажу: слухайте!

— І я вам кажу: повторив чорний, а Василь узяв чорну книгу, поцілував хрест, поцілував желїзну руку, а книгу отворив і став читати;

І. заповідь фармазонска:

Кождий фармазон повинен заповіди божі і запо

віди церковні так докладно виповняти і хоронити, як би се эму вже гріб був укопаний і домовина утесана. Що неділї і що сьвята повинен він з жінкою, з дїтьми, слугами, робітниками, одним словом з усею своэю челядю рано і полудне до церкви ходити, і зверхність духовну слухати, почитати і поважати.

— Присягнїть, що так дїлати будете! сказав на голос той у чорній одежи.

— Присягаэмо! сказали всї на голос, піднявши руки до гори.

— По такій правдї вам Господи Боже допоможи! промовив той у білій одежи.

— Амінь! відозвали ся усї, а Василь читаэ далї:

II. заповідь фармазонска:

Через цїлий час проби, то э через сїм лїт, сїм місяців і сїм неділь не сміэ нї один фармазон нїколи трунку нї напитку уживати, окрім чистої води і молока. У корчму не сміэ фармазон і ногою ступити, бо то э дім скверний. А понеже жид э найтяжший ворог фармазонского товариства, то не сміэ нї один фармазон з жидом нї в гандель, нї в торг, нї в контракт, доста того; нї у яку справу заходити, доки у фармазонскої старшини не зазвідаэ ся і від неї позволїня не дістате.

— Присягнїть, що і сю заповідь сохраните, і то без усякої хитрости, без усяких мудрощів, по божому сумлїню! сказав той у чорній одежі.

— Присягаэмо! сказали всї.

— По такій правдї нам Господи Боже допоможи! промовив той у білім.

— Амінь! сказали всї, а Василь читаэ далї;

III. заповідь фармазонска;

У твоїй хаті, у твоїй коморі, у твоїх стайнях, у всїх твоїх будинках, у цїлім твоїм дворі і обійстю маэ завсїгди така чистість і такий лад бути, і так усе у порядку стояти, як мав би ти що днини якого царя до себе у гості сподївати ся. Бо фармазонский дух бруду і нехлюйства ненавидить і з своїм гараздом там не поверне і не наверне, де ся заповідь не хранить ся.

— Присягнїть, що так буде! сказав чорний.

— Присягаэмо! сказали всї.

— По такій правдї вам Господи Боже допоможи! промовив той у білім.

— Амінь! сказали всї, а Василь читав далї;

IV. заповідь фармазонска:

Кождий чоловік сотворений до працї. Без неї ходить чоловік як не по свому світї, і яко блуден і чужинець на сїй землї. Лїнивство э мати усего беззаконія і злочиньства, для того повинен кождий фармазон у всяк робітний день без устанку і щиро працювати. Земля, котру тобі Бог дав під руку, повин на бути так оброблена, як царский який город, і на пядь эї не сьміэ у тебе лежати без ужитку, аби ти до неї рук твоїх не приложив. По сему пізнасть ся дух фармазона, і благодать Господня буде на земли.

— Присягнїть, що так дїлати будете! сказав той у чорнім.

— Присягаэмо'

— По такій правдї вам Господи Боже допоможи!

— Амінь! відповідали фармазони, а Василь читав далї:

V. заповідь фармазонска:

Кождий фармазон сподіваэ ся, жде і просить у Господа Бога раю світлого. Аби сего доказати і на сій земли назнаменувати, обовязаний э кождий фармазон справити собі великий город з усякою городниною, великий сад з усякою садовиною і велику пасіку з добрими уліями. Тим розводить фармазон рай на сему світі, то чого він сеінічним союзом і сеінічною присягою обовязуэ ся.

— Присягніть!

— Присягаэмо!

—По такій правді вам Господи Боже допоможи!

— Амінь!

VI. заповідь фармазонска:

Кождий фармазон віруэ у слово святого апостола Павла, що тіло християнске э мешканэм Духа сьвятого. Для того повинен кождий фармазон тіло своэ чисто і хайно носити, що днини умивати ся і чесати ся. Він повинен старати ся, аби чи в пістні, чи в скоромні дні страва эго, о скілько мож, була добра і поживна. Нероба не варт і тої землі, що эї толочить; но хто так щиро і приязно працюэ, як фармазон повинен, той варт з своэї праці солодкости зажити, ба навіть до того і обовязаний.

І на сю заповідь присягли усі, як на передні, а Притуляк Стефан і подумав собі: Ага! аж тепер зачав справді по фармазонски говорити; я знав що се так буде, бо і пани великі так роблят, а пани, чув я, також у фармазони записують ся. Тепер і я знаю, чому то э богато таких панів, що нічого не

пють, окрім води. — Оттак собі думав Притуляк а Василь читав далї:

VII заповідь фармазонска:

Кождий фармазон вірить і повинен вірувати, що: як тїло христіянске э мешканэм Духа сьвятого так дім христіянский э мешканэм того тїла. Для того повинен кождий фармазон на самперед старати ся, аби собі дім добрий, обширний, вигідний, з високими світлицями, з великими дверми і вікнами побудував. У кождім фармазонскім домі повинен бути комин, а не сьміэ і один рік минути, аби собі фармазон який новий будинок не прибудував, або хоть не поправив. Він і эго уся челядь повинна свій нічний припочинок у порядній, добрій постели мати, а найменше кождого місяця повинен собі фармазон у свою сьвітлицю яку оздобу справити, н. пр. образ святий, зеркало, начиня, ослін, стіл, скриню, мисник, коверець, ручник, скатерть, подушку і таке инше. Сего всего дух фармазона вимагаэ і по сему буде фармазона пізнавати.

І на се присягли усї, а Притуляк собі гадаэ: Се вже зовсїм таки фармазонска заповідь, бо я чув що ті пани, котрі у фармазони вписують ся, мусять що року будовати ся, або щось такого, а що місяця мусять собі щось нового у дім справити, бодай що там небудь, а то би їх той фармазонский дух і стермезував. Та най но, що Василь ще далї читати ме, бо я ще не одного догадую ся. От Василь і читаэ дальше;

VIII. заповідь фармазонска:

Усї фармазони, кілько їх лиш э у якім селї або

у якім місті, повинні що свята по святій вечірни зійти ся до одного з своэї старшини, на переміну раз у одного, другим разом у другого, а третим разом у третього. Тут маэ кождий за рядом перед цілою фармазонскою громадою сповістити ,що він за цілий тиждень робив і зробив, і яка эму добра гадка до голови прийшла. По нараді маэ старший або науку яку давати, або книжку яку добру читати, а бо правила фармазонскі вияснювати і викладати. Наука про управу землї, про пасіку, про сад і про город маэ усїгди тримати ся, а годину перед розходом мають для забави усїгди красні пісни співати ся.

На се також присягли усї, а Притуляк собі думаэ: І се зовсїм по фармазонски, бо так і ті пани фармазони роблять. — Василь читаэ знов далї:

IX. заповідь фармазонска.

Жінка і дїти кождого фармазона повинні також по заповідях фармазонских жити, бо кождий фармазон яко голова дому і господарства, маэ власть до того їх присилувати, хотьби і карою. Слуги свої повинен він також до честного житя наклоняти, а дїти свої усї, чи хлопцї чи дївчата, від шість років до школи посилати. Де школи нема, там повинна фармазонска старшина зараз иншим способом о науку дїтий постарати ся.

І на се присягли усї, а Притуляк собі гадаэ: А хтож такий буде у нас дїти учити, як не Василь? — Я вже знаю, що старшина се на эго плечі всадить; на такого-ж бо і варт!

Василь читаэ далї:

X. і послїдна фармазонска заповідь:

Цїлковитої радости може чоловік сподївати ся аж у царстві небеснім, а тут маэ старати ся, заслужити собі на нього і до нього приспособляти ся. Тому заказані кождому фармазонови гучні гулянки і шумні забави, бо они істинну радість і істинне щастэ людске толочуть, котре то щастэ э духовне, щастэ науки і мудрости. Тому повинен він свої весїля, хрестини, похорони і празники у малих товариствах, без піятик і без гуку обходити, і у своэ товариство лиш таких людей брати, котрі так тверезо і чесно жиють, як він сам жити повинен і мусить. Людий котрі пють, хоть би то були братя або родичі эго рідні, маэ він уникати і від них утїкати, бо нїчо не може чоловіка так борзо до згуби привести, як люде, котрі пють. Людей, з котрими приставэш, дуже вибирай собі, фармазоне, і найрадше тримай ся своїх фармазонских товариств; радости і утїхи шукай у духовній науцї, у добрім статку, у добрім битї, а розривки і відволоди по трудах твоїх у співі, у добрих книжках і у нарадах з розумними і честними твоїми товаришами. Одно най тобі нїколи з думки не сходить, фармазоне: ти жиэш на те, аби на сему світї рай розводити; тому э твоя повинність, кождого року одного або двох товаришів до фармазонского товариства привернути, а то лиш таких людей, по котрих можна поправи сподївати ся.

І на сю заповідь присягло усїх трийцять господарів, а той у білій одежи каже:

— На се усе що ви присягали покладїть ваш палець в отсю книгу, на сїм лїт, сїм місяцїв і сїм недїль. Як сей час мине, то можна буде кождому з

вас або у фармазонах лишити ся, або виступити; на се не силувана річ.

Усї підписали ся а той чорний промовив:

— Слухайте і уважайте! Ви вписали ся тепер у фармазонску книгу, то значить, або до вічного і великого щастя, або у вічну пропасть і нужду до кінця живота вашого. Радістно буде і нам, видїти вас щасливих, але як котрий прогрішить против заповідий наших, того жде і очікуэ страшна, престрашна кара і нещастэ, бо ми, як я вже казав, жарту не знаэмо, бо ми на жарт на сему свїтї не жиэмо. Уважайте! уважайте! і ще раз кажу: уважайте!

На сї грімкі слова зажурили ся нові фармазони, і не одному закрутили ся сльози в очах. Але той у білій одежи і промовив до них милим, благим голосом;

Не журіт ся, фармазони; наші права здають ся зразу лиш такі тяжкі, а відтак, найдалї за місяць, такі вам легкі та милі здавати ся будуть, що аж радістно у вашій души вам буде. А щоб вам Господь Бог допоміг, поцїлуйте эго святий хрест яко знак спасенія і сю желїзну руку, яко знак желїзної, твердої волї. Лиш волю желїзну а добру мати і з путя доброго збити ся не давати, то Господь Бог Ісус Христос вам поможе! — Приступіть, фармазони!

Усї прислупили, поцїлували хрест і руку, а той чорний каже; За сїм лїт, сїм місяців і сїм недїль нас тут другий раз уздрите, з карою або з надгородою, як хто собі заслужить. А на той цїлий час кладемо вам за фармазонску старшину; першого Василя Нестерюка, другого Івана Правдарюка. а третого Дмитра Складана! Слухайте їх у кождім дїлі яко би нас самих, бо з ними дух фармазонский.

— А тепер опускаэмо вас з Богом і правдою! промовив той білий. — Мир вам і Боже вам допомо жи! У добру путь, фармазони, не журіть ся! — Стар шина лишить ся тут!

Усї пішли мовчки. А по дорозї, уже далеко від Василевоі хати, промовив Стефан Притуляк:

— Мене братчики, як би хто обміняв! і гадка у менї инша і душа инша, і я зовсїм инший чоловік, як був. Менї здаэ ся, що я другий раз на світ народив ся.

— Ми всї так! сказали фармазони, і розійшли ся по домах.

OMBUDZAK
BIBLIOTEKA
SASK

IV. ЩО ДАЛІ У СРІБНАРОВІ РОБИТЬ СЯ, ЯК ГЕРШКО СМОК ЗАНЕДУЖАВ, ЩО ОНИ З ВІЙТОМ ПАВЛОМ ДЗЮБОМ УРАДИЛИ, І ЯК ІМ ШТУКА ВДАЛА СЯ.

На другий день і через цїлий тиждень було чимало галасу та крику у селї, тай таки і плачу та лаяня чимало, бо усї жінки трийцятьох фармазонів мусїли мастити та мити та білити, що аж курило ся, а їх господарі припрятували по коморах та шопах, чистили по стайнях та задвірях та подвірях, а мітли та віники мали ся в роботї, що аж упрівали замітаючи, та хаючи по всїх усюдах, а то так, що і мишиній дїрцї не пропекло ся. Декотрі розумні були, то і слухали своїх господарів як закон божий велить, але котрі дурні та божевільні були, нуж лая-

ти ся та сварити ся з чоловіками, а нарешті і плакати та голосити. Але бо фармазони не дарма желїзну руку цїлували: що сказати раз, то так і мусїло бути. Они чули від своэї старшини, що сей світ а людский вік нї на жарт анї на фрашки данний э чоловікови від Бога, то так они і справували ся, за три дни виглядали їх домівства і цїле їх обійстэ що й до закуточка чисте та харне, як у якій церкві, а у кождій хатї було як у краснім віночку, що аж образи сьвяті на стїнї усміхали ся і мило поглядали на усю челядь в хатї, бо кожде, чи мале чи велике, було у чистих сорочках, і одїж на них чиста, хоч нераз полатана і стара, бо так кождий господар приказав і так мусїло бути. — То не сором, казали фармазони, — що одежа стара і полатана, аби она лиш чиста і не подерта. Отже мусїли жінки що суботи і латати і мити і хаїти, як перед великоднем, бо чоловіки казали: у мене кождої недїлї великдень!

Доки се у селї так дїяло ся, і другі срібнарівскі господарі, котрі нїщо не знали, не могли надивувати ся, аж тут і стала ся тревога у селї: Гершко Смок захорував, і то так нагле та дуже, що аж за лїкарем у місто післали. Жидівки так Гершка обсїли, так вейкають ся та в груди кулаками товчуть ся, аж тут і надбігаэ пан війт, Павло Дзюб.

— А що там пане Гершку? ви хорі?

— Я уже вмерло, нївроки! ледви промовив Гершко.

— Та що се вам, Гершку? Менї скажіть, таже знаэте, що я ваш приятель! що вам?

— Ви ще питаэте, що менї? Я добре рахувало; учера трийцять мужиків не пило у мене і пів кватирки горівки... Ай-вай-мір!...

— А Бог з вами, Гершку! про трийцять дурнів ви ще собі будете орендаром, як були: не бійте ся!

— Герсти? трийцять дурнів!.. а ви знаэте, яка то утрата менї через цїлий рік? — Найменше три тисячі ренских на рік! Ай-вай, ай-вай...!

— Та де би? що ви кажете?

— Герсти эго? хиба Гершко Смок не вміэ раху вати? Я то ще дуже мало сказав, три тисячі!.. а то менї все наробило той Василь Нестерюк, бодай би було свою гололу там уломило, де пак було! Вей мір!...—

— А з ним не можна би що врадити? Як я схочу, то эго і слїду тут не буде, не то що!

— Суре, дай пану війтови а ґіт бромф! Ану, як би тото як? Прошу, менї вже зовсїм легше стало! ну?

— Не журіт ся ви тим Гершку! ми з нашим писарем уже говорили. Буде усе добре. Оттак видите —

— Ай вай! дивіть ся, хто то приїхав, ше і з двома жандарами? може то вже за ним, нївроки? пять відер горівки зараз вам тут кладу! Ідїть борше та питайте ся, чого они приїхали! біжіть прошу вас!

Війт вийшов на двір, а той пан, що на бричцї питаэ:

— Де тут війт мешкаэ?

— Я э війт; що панови комісарови треба?

— Писар де?

— У канцилярії.

— Ходїть, покажіть нам! а зараз цїлу громаду скликати, би як найборше зійшли ся до канцилярії з податковими книжками!

Війт лиш побілїв як стїна, але що було робити?

мусів розказу комісарского слухати. Пішли усі до канцилярії, а громада тимчасом сходила ся. У канцилярії бавив і комісар довгий час; то закликав сего або того господаря до себе у середину і пересмотрював эго книжку, то випитував дешо у присяжних і тягнув із них протоколи, а нарешті вийшов до громади тай каже:

Громадо! на вашім начальнику і вашім писари находить ся велике ошуство. За тото-ж, і доки вий де більша комісия, бере ся їх обох під арешт у місто а ви тим часом маэте слухати пана присяжного Івана Правдарюка, яко вашого начальника. А ви знов, Іване Правдарюку, маэте громаду провадити чесно і законно, як цісарске і краэве право велить, а до помочи даэ ся вам Василя Нестерюка, яко чоловіка письменного і розумного. Громада срібнарівска дуже збіднїла і підупала через свій нерозум і свою ледачість: для того старайте ся ви оба усїма силами і по божому сумлїню, на праву дорогу эї навести, а уряд цісарский і краэвий дасть вам всяку поміч, якої вам треба буде.

Отак сказавши, поїхав комісар. Жандарі убрали війта і писара у ланцушки і попровадили у місто, а Правдарюк так каже до громади:

— Панове громадо! нинї робітна днина, тому ідїть собі кождий до своэї роботи, а у недїлю, по службі божій, маэте тут усї зійти ся менї на розказ і на пораду! Я піду до пан-отця і буду їх просити, аби також ласкаві були, у недїлю межи нас прийти!— З Богом же тепер до роботи, господарі, а аби менї нїхто у корчму не повернув, бо буде караний!

Так і розійшли ся усї.

— Се біда! казали пяниці.

— Ба се добре! казали фармазони; — якби се давно уже так, то не було би такої нужди у селї, і Срібнарів стояв би тепер як яке нїмецке містечко.

V. ЯКИЙ ПОРЯДОК ЗАВОДИТЬ ІВАН ПРАВДАРЮК У СЕЛІ, І ЩО С ТОГО БУЛО!

У сьвяту недїленьку по службі божій зійшла ся цїла громада таки на цвинтари коло церкви, а Правдарюк так промовив до них:

— Панове громадо! Чули ви оногди самі, як цї сарский комісар назвав нашу громаду ледащою, опилою, підупалою, а ми мусїли на сором мовчати, бо він правду казав. Але те мусить інакше бути; бо як так далї піде, то чекають нас торби старецкі, чекає нас те, що будемо вічними жидівскими наймитами, попихачами, ми і наші жінки і наші дїти нещасливі.

Самі знаэте, як несподївано се стало ся, що ме ме вашим начальником наставили. Але коли вже так сталося, то скажу вам, що я гадаю правдивим вашим начальником бути, а не вашим рабом або жидівским слугою. У моїй тяжкій начальскій службі не знаю я нї брата, нї кума нї сусїда, а знаю я лиш Господа Бога, своэ сумлїнэ і цїсарскі закони, і сего тримати ся буду по такій правдї, по якій я хочу на Христовім, страшнім судищи оправдати ся.

Начальник у громадї значить тілько, що господар у господарстві, що отець своїм дїтям. І як о

DEUDZAK
ST. JUBIEN
SAAR

тець той затратить свою душу на віки дияволу і пе клу, котрий свої діти не тримаэ в руках, не доводить до доброго, тим більше ще начальник недбалий і поблажливий. Благість на лукавство значить тілько, що олій на огонь а смола на пекло; на лукав ство треба желїзної волї і немилосердної огрози, бо, як каже приповідка: на круте дерево крутий клин, на гірку хоробу гіркий полин. Так і я гадаю началъ никувати, аж доки не побачу, що ви опамятали ся, що ви схаменули ся що ви відвернули ся назад від тої вічної пропасти, над котрою висите. Слухайте-ж тепер добре, що вам кажу, аби-сьте відтак не казали, що не чули мого розказу. Мій розказ э:

П е р ш и й: Кождої неділї і кождого свята маэ менї кождий господар з усею своэю челядею на службі божій і на вечерни бути. Дома сьміють ся лишити лиш діти до шість років і одна старша особа для дозору дому. Хто сего мого приказу не послухаэ, за тим посилати буду. А коли з вас хто скаже, що я не маю права до церкви силою гонити, то эму тілько скажу, що я маю право кождого господаря і громадянина на розказ призвати, і то там, де менї воля. Отже менї воля, у неділї і свята коло церкви сьвятої розказ вам давати, длятого мусить менї кождий до церкви ставити ся.

А д р у г и й м і й п р и к а з т а к и й: Чи то вне ділю чи в свято, чи в будень, і чи то в зимі чи в лїтї, мають менї корчми — о девятій годинї в вечер замикати ся. Кого по девятій годинї найду у ко рчмі, того дам до арешту, а другої днини буду остро карати. Другий присяжний і оба поліцияни мають також право, о девятій годинї з корчем вигоняти, і

хто їм супротивит ся, то однако як би менї самому. Сего мого приказу так буду остро тримати ся і эго доглядати, що, эсли би менї громада супротивила ся і о девятій годинї не хотїла з корчми уступати, я жандарів з міста на поміч призву, бо до того маю право, і громада буде мусїла відтак їх платити, бо они пусто не ходять. Уважайте-ж громадо!

А щоб ви собі не гадали, що я так лиш говорю, аби говорило ся, то вам кажу і даю знати се: Василя Нестерюка старі хати наймив я і випорядив яко арешти, з ґратами, з замками, з желїзом як арештам право. Там також і вартарка громадска, і будуть на тій вартарцї що недїля і свято оба поліцияни, а що буддень усїгди оден, і они мають право, на корчми, на огонь, на чистість і порядок у селї так уважати, як би я сам. На поліциянів становлю від сегоднїйшої днини Семена Нарівняка і Івана Василика (они були оба фармазонами), і маэте їх у службі однако слухати, як би мене самого. А ви два знов слухайте сюди: Тяжкий се обовязок на вас кладе ся але і добру плату за тото від громади дістанете, бо порядний поліциян эї варт, і вельми варт. Бо без доброї поліциї нема нї порядку нї огрози в селї, а доброї поліциї нема знов без доброї плати, бо на поліциянів мають ся класти порядні, розумні, тверезі, жваві і сумлїнні, а при тім дерзкі люди, аби не они пяниць, але пяницї їх бояли ся, а таких людий варто і треба порядно заплатити. Правда, що сьмітя, пустих дручків, неробів, лайдаків, найшло би ся і за дешеву плату; але з такими хиба такий начальник буде доволен, котрий сам як они і котрому про гаразд громади байдуже!

На сей раз маэте від мене сї два острі прикази; від нинї за тиждень маэте менї тут до дальшого розказу бути, а не ждїть щоби я за вами посилав! — Тепер з Богом, панове громадо!

Оттак говорив Іван Правдарюк до громади, аж тут виступили і пан-отець духовний, котрі ще перше прийшли були, у перед громади і так промовили:

— Любимі дїти! Сей розказ нового вашого начальника буде вам здавати ся острий, але він дуже, дуже потрібний. Як би були перші начальники зразу так робили, то не були би ви такі нещасливі та бідні, як тепер эсьте. Дякуйтеж Господу Богу, що ви такого начальника дістали, і слухайте эго, як дїти вітця доброго, бо він лиш вашого гаразду хоче, а не вашого зла. Христос, спаситель людского роду син Божий сам приказав, начальства добре слухати і Він вас благословити ме і дасть вам силу до доброго, хоть оно з-разу і прикре здавати ся буде. Слухайте-ж, любимі, слухайтеж, а самі побачите, що то на добре вийде.

Оттак промовляли пан-отець і громада розійшла ся. — Тої недїлї і половини тілько людий у корчмі не було, що бувало давно а Гершко Смок як се уздрів, так таки тої недїлї вмер, і жиди эго вхопили на візок, тай повезви до міста на окопище. Не міг, сирота, таких нових порядків витримати, от і вмер собі, нївроку. Але Іван Правдарюк, що сказав то і зробив, не вважаючи на Гершкову смерть, нї на клопіт других жидів, що собі з жури та жалю і пейсики пообривали і лаяли і плювали і скаргами грозили, та хто зна якими тяжкими процесами: кож

дої а кождої днини, чи в будденъ чи в неділю або свято, мусїли корчми о девятій годинї в вечер замикати ся, а він сам до півночи дозирав, аби кого не покортїло другий раз у корчму вернути ся. Але не кортїло якось нїкого; бо девять пяниць сидїло уже в арештї, а двом чи тром з тяжкою бідою пропекло ся, котрих закортїло було, громаду против нової установи бунтувати; бо Прадарюк хотїв їх від разу до суду відставити, та ледви їх громада випросила. Та то лиш того одного вечера так було; бо на другий день усї пяницї эму дякували. — О сьвятила-ж би ся эму та мудра голова! казали, — нинї і здоровї ми і охочі до роботи, і гроші не протратили, як то бувало, що другої днини годї і голову піднести було від пустого жидівского болота та проклятого дурману.

VI. ЩО ДІЭ СЯ НА ДРУГУ НЕДІЛЮ у СЛАВНІМ СЕЛІ СРІБНАРОВІ.

Другої недїлї було народу у церкві набито, а то так, що трета було часть навіть і помістити ся не мала де, не то що. А пан-отець і промовили по службі божій до громади.

— Православні християни! Видите, любимі, як то мило та любо Богу молити ся і эму служити у купі разом? Не здаэ ся вам, що Дух Святий над вами усїма возносить ся і вас на крилах своїх до Отця небесного подвигаэ? Не лїпше-ж так, як по корчмах валяти ся та дияволу служити? Бо корчма то э цер-

ков дияволa, де эму лиш служать і эго призивають. А той ворог людского рода до чого чоловіка приведе? — до крайної бідности, убійства, криміналу, шибениці, а що найгірше: до розпуки серця, душі, сумлїня, а та розпука сто раз гірша смерти і шибениці. бо она э пекло на сїй землї, она э отрій вічний нашої душі, она огонь незгасаючий! — І чи-ж не мусить пяницю, чи раньше чи пізнїйше, чим пізнїйше тим гірше, пекельна тая розпука обгорнути, коли собі подумаэ, що через одно жидівске болото, одну жидівску паскуду, і жінка эго у поневірках, і дїти эго голі і голодні і неодїті і не огріті, і хата і поле не эго, бо за довги у жидівских уже зубах? О, покайте ся ,люди, покайте ся! опамятайте ся, ще доки час, бо потому вже за пізно буде! Коли за себе самих не дбаэте, то змилуйте ся хоть над дїтьми вашими невинними, бо як завтра доведе ся їм з жебрачими торбами чужі пси дражнити, бо як будуть їм чужі пси ніжки об'їдати, і чиж нї? — Жид, що за бере усе за довги та за горівку, не буде милувати ся над сиротами вашими бідними, але в зимі о найлютїйшім морозї не дасть їм навіть і приступити до своэї хати, аби зморожені ручки загріти. А жид сам буде за вашу кров, за ваші гроші, у пишних дворах та покоях мешкати, та вами, голими і голодними рабами, послуговати ся, гірше як ті чорти грішниками у пеклї!..

Оттак пан-отець духовний промавляли, і неодному сльози як горох по лици покотили ся. А як вийшла громада на двір і стала до розказу, то Іван Правдарюк так до них промовив:

— Панове громадо! Прийшло письмо від уря-

ду аби школу конечне запровадити, хоть най що там буде. До війта прийшло запитанэ, чи маэмо уже громадский шпихлїр, і що ми думаэмо робити, аби касу позичкову у нас запровадити. — Як же кажете, громадо?

— А нам же школи на що? закричало кількаго лосів; — обходили ся до тепер без школи, то можемо і дальше.

— Они нас не питають, чи нам эї треба чи не треба, а кажуть аби була, бо дадуть нам екзекуцию каже Правдарюк.

— Тож добре, каже Семко Маланюк, найбільший пянюга у селї, — школа як школа; але на що-ж нам ще шпихлїра?

— А не дай Боже голоду, то хто тебе з цїлим домом годувати буде? — може Мортко Більбах або Мошко Гулис? запитав Правдарюк.

— Ба най они блохи годують, не мене! аж закричав Маланюк; — се вже правда, що шпихлїр би здав ся, бо за голод нїхто не може ручити; а позичкова каса ще борше би здала ся, бо жиди зачали вже собі такі процента правити, як сама істовина. Та вже таки і не хочуть давати більше; а тут податки ідуть, а тут не одно. — Василь Нестерюк читав нам оногди не одно і про шпихлїрі і про скринки позичкові, і то все мудро та розумно, але відки гроша взяти? а на початок треба конечно гроша, без того не обійде ся.

— А кілько-ж ти думаэш, щоби гроша треба на початок? питаэ Правдарюк.

— А вже-ж, каже Маланюк, — треба би на будинок та на асекурацию найменше дві тисячі. Те-

пер же треба би на школу що найменше три тисячі, то вже маэмо пять тисяч. Відтак на позичкову скарбону треба би також три тисячі, аби початок зробити; отже-ж маэмо вісім тисяч. На конець же-ж як видите, треба і на дім божий гадати, бо вже і крізь дах зачинаэ чуріти як крізь решето, і дзвінниця похилила ся, і одно і друге! я на се рахую також дві тисячі: — отже-ж маэмо вже десять тисяч, а від ки-ж їх узяти? Бійте ся Бога! чи хочете, аби ми у світ пішли! чи що такого хочете з нами зробити?

— Я не хочу, Семку, аби ви світа ловити! каже Правдарюк поважно і без ярости, я лиш хочу, аби ви мене вислухали, ба і я знаю де-що рахувати, не лиш ви. Отже слухайте мій рахунок, а слухайте добре та уважайте! — Се э так:

У року маэмо 52 неділї. Припустім, що кождої неділї пропэ господар у корчмі 30 крейцарів; то винесе через цілий рік . . . 15 зр. 60 кр.

Тепер возьмім 20 свят у року, що не в неділю припадають, також по 30 кр, винесе . . . 6 р. — кр.

Тепер великдень, різдво і празник у року, найменше по 3 р., робить . 9 р. — кр.

Тепер випадаэ кождому господареви у року найменше одна оруда: чи то хрестини, чи весілэ, чи похорон. На таку оруду я рахую лиш 6 р. — кр.

Тепер пэ собі господар у кождий будденъ рано за 2 крейцари, а в вечер за 2 крайцарі горівки; буднів маэмо у року 290, то винесе на рік лиш . 11 р. 60 кр.

Тепер же-ж і у жінки така душа, і она

собі гадаэ: коли чоловік може випити рано і в вечер по порциї горівки, то можу й я! — Отже-ж робить на рік також . . . . . 11 р. 60 кр.
То чинить на рік усего: . . . 59 р. 80 кр.
т. э. майже 90 р.

Тепер же маэмо у нашім селї 378 нумерів (осад) отже-ж прониваэ ся що року у Срібнарові не богато: лиш звиш 22.600 р. — А щоби ви не казали, що я взяв може жидівску крейду, то рахуймо лиш половину того, от лиш ту одну дурничку, то одно нї що: 11.300 р., кажу вам: лиш одинайцять тисяч, триста реньских. — Се вже чей не скажете, що за богато рахував!...

— Ох, Божечку-ж ти наш! крикнула цїла громада, як оден.

— А пану Семкови Маланюкови за богато э, тих десять тисяч на громадске добро викинути: — то лїпше жидам 11.300 р. за пусте болото, за проклятий одур, за пекольну смолу упхати? — О люди, люди! чи вас уже жиди зовсїм так тою горівкою зачмелили, що ясну як сонце правду не можете пізнати?

— Панове громадо! аж крізь плач закричав Семко, вірні христіяне! душі божі! послухайте ви мене, одного послїдного пяницю у селї! Як стоїть ось де церков Господня, і як стоїть осьде душпастир наш дорогий: так увійдім усі у дім божий і присягнім на три роки, коли вже не на цїлий вік, що тої пекельної смоли не візьмемо до уст наших, — тобудемо мати і церков нову, і школу, і скрипку позичкову, і шпихлїр громадский, і честь, і здоровлэ, і

славу на цілий край, і що самі загадаэмо! Що-ж ми не можемо собі за 33.900, кажу трийцять і три тися чі девять сот риньских справити і запровадити? Хо дім панове громадо, і зложім присягу перед Ісусом Христом, що з дияволом бороти ся будемо до остат ної нашої сили! — За мною, панове громадо, кому ще душа і жінка і діти милі!

Як раз увалила ціла громада у церков святу. Пан-отець узяли присягу від цілої громади; а як гро мада присягала, то усі плакали, і пан-отець навіть заплакали як мала дитина, тай кажуть;

— Любимі діточки мої! Як ми тут з радости пла чемо, так святі ангели плачуть тепер з радощів пе-ред Спасителем нашим Ісусом сладчайшим, котрий споглядаючи на нас, благословить нас десницею сво эю! О любимі діточки Христові! ви не знаэте, яку утіху, яку радість ви таткови нашому небесному завдали, а дияволу кілько смутку та нужди! — О, стережіть ся эго, сокотіть, аби вас знов не під'ю-див, аби ви вашу нинішну святу присягу не зломи ли а відтак ще глубше у пекло не попали, як мали передше уже у него попадати!

— Ба не діжде того ворог божий і людский! ска зав Маланюк: — таже ми претці люде якісь, не соба ки, і душу маэмо в тілі, а те суху пару. Бога буде мо благати, а Він нам допоможе!

— Амінь! благословили пан-отець. Громада ро зійшла ся весела собі як на великдень, пійшла по домах, а пообідавши на прохід у поля. Лиш Мортко ви Більбахови не було весело: бо як эму уповіли, що в церкві стало ся, так жінка эго Хуна і зійшла з розуму. Не могла, видно, сердешна тих 33 тисяч,

що мала їх уже як в кишени, через свою захланну душу пересадити. От і відвезли эї до Львова до шпиталю.

VII. ЩО ДІЭ СЯ ДАЛІ У СРІБНАРОВІ І ЯК ФАРМАЗОНИ СОБІ ЖИЮТЬ?

Тиждень і другий жиди ще сиділи тихо, не казали нічого. Усе гадали собі, що се фрашки, і що люде знов таки зачнуть пити, як давно пили. Але як узріли, що се таки ме жарт анї фрашки, то они гай барилки в руку, та по хатах як з якою колядою. Але-ж бо і вдала їм ся штука!... Мошко Гулис сирота загубив аж оден патинок, так эго Гриця Пшеничного жінка коромеслом від хати гнала, а другі жінки також з коромеслами та з віниками стояли коло воріт, та лиш ждали, аби котрий жид навернув ся; були би эму воду освятили, не бій-сь! Але жиди потямили, що погано Тетяно! а они гай до Правдарюка. — Ай-вей! кричать — пане війте, ратуйте, они нас хочуть убити!

— Де? у корчмі? питаэ Правдарюк.

— Нї, не в корчмі, але по домах! Ми пійшли до них як до людий, з честию, з горівкэю, а они до нас з віниками та з коромислами нївроку довгими, як оттой журавель в вашій керниці! — Прошу вас, кажіть їм що! — ну!

— Я їм що маю казати, коли они право мають, пускати в хату або не пускати. Але вам я скажу таке, що як підете менї ще раз коло хат з горівкою, то вас дам до арешту, се аби-сьте знали!

— Ей-вей, ей-вей! заридали жиди, — а коли бо они нам дуже страх богато гроші винно! Най нам хоть гроші віддадуть!...

— Я людям сам казав, аби вам гроший не віддавали, аж доки суд на те не розсудить! каже війт, — бо ви пяним людям не сміэте гроші зичити анї векслї від пяного брати. А коли хочите без суду обійти ся, то спишіть менї на папері, кілько хто в вас узяв, так я уже смотрити буду, і тогди аж скажу вам довг віддати, як переконаю ся, що нїякого шахрайства не було. От так!

— Герсти!

— Не герштикайте ви богато, але руште домів, а то я вам зараз покажу, як з начальником в селї обходити ся. Не гадайте, що я вам Павло Дзюб! — Жиди зібрали ся як огонь, тай повезли ся по корчмах собі.

Богато би було тут вам що уповідати, як то жиди шукали собі усілякої напасти та ключки, то на Правдарюка, то на Василя, то на громаду, то на решті на пан-отця: як то они їхали до міста та подавали усілякі скарги, та хто зна що, на тих трех; як то они писали до Львова та до Відня, як нарештї і комісия виходила, та нїякої провини не найшла, а жиди ще мусїли комісийні кошта платити; як потому прийшла для громади похвала від ґубернії, та і від самого преосьвященого митрополита зі Львова і то на письмі; як подавав Мошко Гулис Лаврикову Марцю за патинок, і як эго в суді ще злаяли до бре та казали, що лихо робила, що эго віником по плечах хоть раз не потягла. Але то все ви собі можете і самі зміркувати як оно було а я вам ще лиш

розповім, як собі наші срібнарівскі фармазони жили, що они робили і як они заходили ся. А то так они заходили ся;

Горівки і жадного трунку не хотів ні оден з них і до рук брати, бо і уся громада так. По празниках не волочили ся, коли пішов хто, то лиш до церкви сьвятої, аби на боже дати, а зараз по службі божій собі домів. А коли прийшов хто до них на празник, то они эго дуже мило приймали, але горівки не смів ніхто, і свої навіть у хату нести, не аби що.

У неділї і сьвята був кождий фармазон у церкві а то з усім домом. Прийшовши з церкви святої і пообідавши припочивали всї а припочивши, ішли до своэї фармазонскої старшини; раз до Правдарюка, раз до Складана, а раз до Василя, бо Василь уже був жонатий, а з ким то чей угадаэте. Жінки і діти ішли також усїгди з своїми чоловіками: тут минало їм ціле пополудне як одна година на милій розмові та на читаню, бо Катря навчила ся читати, то вже такі їм штуки вичитуэ бувало з книжок, що і забавиш ся і насміэш ся і жалуэш, чому то вечер ще хоть у двоэ не довший. А що між иншими кождій дуже цікаве було, то те, як Катря їм читаэ, як то треба їсти варити, аби страва і смачна і поживна була, і не много коштувала. А ся річ тому їм така цікава була, бо фармазони дуже на те уважали, аби страва поживна і порядна на їх столї була, бо так їм принис казав, не так як бувало, що жінка поколотить там що небудь і поставить на стіл, гей тій собаці, якихсь помиї. Тож і не дивниця була, як чоловіка бувало по такій страві за горівкою тягне.

Коли жінки так бавили ся, то чоловіки бувало з своэю старшиною у другій світлици на раді та на

розмові. Тут кождий оповідав, що він цікавого за цілий тиждень зазнав, що покмітив, що уважав, а як хотів котрий з них що нового доброго у себе запроваджувати або зачинати, так тут зараз і уповів, і всї радили над добром кождого, як би над своїм власним. Потому розказував їм Василь, що цікавого по світї діэ ся, а відтак читав цікаві і добрі книжки або учив їх на таблици рахувати, до чого усї дуже цікаво і охочо брали ся, бо знали, що не вміючи добре рахувати, годї теперішними часами і на світї так прожити, аби не бути ошуканим.

Оттак промине бувало ціле пополудне, що і не знаэш де, а скоро зачне смеркати ся, так Василь за раз ліру в руки, тай вийдуть усї у сад або до другої світлиці до жінок. Тут як зачне Василь на лірі грати, як заспівають усї!... аж сьвіт звеселить ся! Співають бувало і світских і набожних пісень, і жартуватобливих, і про давних князїв, і яка то слава була давно у рускім краю. — А ліру мав Василь добру, не з тих дрантивих, що лиш на однїй струнї, але мійску, таку як в Швайцарії та в Італії пани на них грають, на шість струн, що бувало як заграэ, то не треба тобі і троїстих музиків. Дїти бавлять ся бувало окремо собі в саду аж до вечера, а відтак йдуть з бабками домів.

А що школи у селї ще не було, то другі дїти, котрі здібні були до школи, так хлопцї як і дївчата від шістьох лїт аж до дванайцятьох, ходили що дни ни рано і пополудни до Василя вчити ся. А він так то знав легонько та приэмно вчити, що дїти у него за місяць більше знали, — як у другого би за три а як прибіжуть бувало обідати домів, так від обіду і

в заводи знов до Василя. Навіть і менші діти, що не час їм ще було учити ся, біжуть бувало або носять їх до Василя у сад, бо він там таки штуки, та іграшки та забавки був повироблював, що діти аж гинуть за ними, а при тім і вчать ся, і самі не знають, як і відки они сего вже та того навчили ся.

А Катерину бувало дівчата, і то ті великі, роэм обсядуть, бо она усілякі шитя та вишиваня та мережки та тканя та забори знала, то так эї бувало і стануть просити: Катрусю-серце, покажи нам ті уставки, або ті заплічки, або те, або друге! — а Катря мила та добра була, все їм покаже, а они за нею так і переймуть від разу!... Чого они там не понаучували ся!... і на папері ніхто того не спише. Та не то ще, але і їсти готовити їх навчила, і то такі усілякі приправи, що они аж самі дивують ся, яке то все не дороге а добре. Часом бувало і їмость добродійка межи них прийдуть, та їм ще красші шитя та мережки покажуть. А часом заберуть їх до себе, та покажуть їм, як то і білий хліб красно спечи, і житний і усіляке святочне печиво, і прасованэ, і одно, і друге, і заохотили так дівчат, що кожда собі красний, прекрасний зільник або квіточник коло дому справила. Які-то вже там квітки препишні та прекрасні у тих їх горідцях не бували! Повяжуть їх бувало у китиці, та при неділї або при сьвяті понесуть до міста, то вже і грошики э, а за одно літо тілько собі їх кожда дівчина наскладаэ, що вже собі покупили і зелїзка до прасованя і усілякі знаряди до вишиваня і не одно инше.

А у Катерини питають раз дівчата; — Катре кажуть, чому се ти така і свому чоловікови і усім мила та приэмна, що тебе усї люблять? — А Катря їм

каже; Се невелика штука, сестриці: лиш треба не лінувати ся: ану умивайте но ви ся що днини, заче шіть ся що днини красненько, уберіть ся чистенько та спрятненько, ану чи не будуть вас усі любити? — Про хати Катря вже і не згадувала нічого, бо у кождій фармазонскій хаті було так чисто та прибрано як у раю якім, а як прийде бувало неділя або сьвято, то не інак, але що твій великдень!... так то вже чисто та прибрано скрізь, аж сіяэ, аж улискуэ ся! А образи вже красні та прекрасні були у тих фармазонів у хатах!... як у церкві якій! А що вже миски та начинэ препишне! а що ослони мальовані красні! а що скрині та коверці! а що постіль убрана!... і не сказати, яка то скрізь красота!... А на сволоці у кождого псалтирі та часослови, та эвангелия та акафісти, та усілякі книжки добрі!... Бо хоть фармазони і не знали читати, то діти їх знали, а хлопці як сядуть бувало коло вітця собі у світлици, та як стануть читати, то аж годі наслухати ся, такі то божі слова красні вичитують, та усілякі мудрі річи. Думав-бись, що то ангели обсіли вітця небесного, та эму приглаголюють та припівають.

Оттак то жили ті срібнарівскі фармазони. Але-ж бо і завзяті були то люди за себе! Своїх десять заповідей так бувало хоронять, як ока в голові, а працюють бувало, працюють, що аж десятий піт з них ллэть ся. За тото знов у неділі як повбирають ся, і самі і їх челядь, і діти і усі, що були в домі, та підуть до церкви, то що той мак у городі!... таке тото гарне та пишне! Бувало подорожні люди аж стають та дивлять ся, та й самі не ймуть віри, чи се руске яке село, чи се з неба на землю впало. Не те

ще але й з сусїдних сїл та з міста приходять люде дивити ся, як на чудо яке. Та і було на що дивити ся! — бо у Срібнарові вже і церков нова, як манастир який, з позолоченими хрестами та з новими великими дзвонами, що як бувало гукнуть, то аж на трете село чути, — і школа нова, гарна, а шпихлїр як який цїсарский маґазин, громадска канцелярія, а то все таке нове та красне, що ока годї спустити: дивиш ся бувало і не надивиш ся.

А фармазонів було в Срібнарові не трийцять уже, але близько триста. Бо хоть перші фармазони нїчого нїкому не вповідали, то котрі були розумнїйші люди, то зараз потямили, що тут щось э, отже і стали допитувати у тих людей, на котрих вже мали око, що они не дарма сходять ся усе до Василя Нестерюка. А фармазони і не таїли ся, але кому варт було, зараз і признавали ся, а як назбирало ся уже трийцять нових, так старшина фармазонска їх під присягою у своэ товариство приймала. Таким способом уросло оно таке велике, що нїхто би був і не сподївав ся такого. Про се дізнали ся якось і сусїдскі села, та гай призивати Срібнарів ,,село Фармазони" або ,,Сріблороби". Але Срібнарівцї за се нї раз не гнївали ся, але ще і собі за славу се мали, що їм другі завидїли. Бо як тої приповідки: Тогди добре, коли, як чоловік лягаэ, одного ворога маэ, а як встаэ то два, бо у негодного нема нї одного.

А нїхто вже так не радував ся, як той Семко Маланюк. Ходить собі бувало помежи громаду, сам у рантуховій вишиваній сорочцї, у прекраснім жупанї, у шапцї з кримских смушків, узявши ся по під боки як який князь, тай каже: Панове громада!

OSBUDZAK
STANISŁAWA
SAŃK

панове Срібнарівці — або, як нас там назвали, Сріблоробці! — Видите ви се наше село Срібнарів або як эго призвали Фармазони? — видите ту нашу нову церков, школу, нову громадску канцелярію, новий шпихлїр, видите?

Таже видимо! кажуть люде.

— А видите ви ті наші доми нові побивані, з високими парканами, з великими вікнами, з світлицями на двоэ, з алкирями, кімнатами, помостами, димниками, крижевими дверми, голубниками, новими мійскими воротами? — видите?

Видимо.

А видите ваші сади-городи, пасіки, ставки, земники, стайнї, повні комори, здорові воли, швабскі конї, видите? Се все — окрім Бога милосердного — маэте подякувати менї! тому пянюзї остатному, що жиди эго бувало пяного патинками у лице бють, та як не маэ за що пити, з корчми тручають! О, Боже добрий, аж встид і сором менї, як собі лиш нагадаю! — Як би я вас був трохи не мусом потяг у церков божу до присяги, чи було би се усе? говоріть!

Оттак бувало пишить ся Семко, а люди эму притакували і дякували, бо у эго словах було трохи й правди. Але громада про тото добре знала, що маэ у перед дякувати Василеви, відтак Правдарюкови, а і доброму прикладови тих трийцятох перших срібнарівских фармазонів, що як собі поставили раз завзято з диявольскої власти висвободити ся, так і висвободили ся, а то так, що самі собі аж дивували ся. Але просили они горячо і сердечно Господа Бога, рук докладали, піяньства уникали і Господь милосерний їм допоміг.

VIII. ЗА СІМ ЛІТ, СІМ МІСЯЦІВ І СІМ НЕДІЛЬ.

Як за сей час Срібнарів виглядав, то уже знаэте, і ту ще лиш тілько скажу, що з тих вісім срібнарівских корчем уже і одної не було, а з жида таки і запаху ні, бо всї повтїкали то в місто то по таких селах, де ще люде дурні були, і по корчмах тратили і маэток свій і добро і гаразд і честь і славу і душу і здоровлэ і царство небесне. Лиш два села, що були близько Срібнарова, пішли за добрим прикладом ще таки зараз з разу, отже зіслав і їм татко небесний свою благодать, і стали розживатись і богатїти однако як Срібнарівцї, чи як то їх там жартом звали — Сріблоробцї. А Сріблоробцї не попускали ся і на волос своэї установи, а то так, що ту стару Копитникову Марцю, котру на эї нещастэ присилувано раз на празнику у поблизькім селї випити порцію араку, чи вишнику, туй-туй що з села і з громади не вигнали. І то би були таки, та аж пан отець мусїли за ню просити, а хоть і впросили, то однако не було вже їй просвітлої години у селї, бо хто эї лиш уздрів, так зараз і гойкав на бабу, як на якого вовка, та жидівскою шапкою прозивав. А до того села, де эї присилували, нїхто би бувало на празник був не пішов, хоть би эго рубав був!

Оттакі то люде божі та завзяті зробили ся сї Сріблоробцї! справедливі, істинні Русини! — А Василь Нестерюк каже одної недїлї до тих перших трийцятьох фармазонів, котрих для ріжницї від новаків та отцями призвали:

— А знаэте ви, братя, що від нинї за тиждень буде тому сїм лїт, сїм місяцїв і сїм недїль, як ми у фармазони вписали ся?

— Та вже? кажуть усї дивуючи ся, — а нам зда э ся, що тому лиш рік або найбільше два.

— Бо так то мило час при роботї та тверезости минаэ! каже Василь. — Я і сам не думав, що речинець приходить, аж тут і впало вчера письмо, аби ми тої і тої днини, тої і тої години у ночи зійшли ся так, як тогди перший раз тут у мене. І наказуэ старшина остро і на сумлїнэ, аби кождий з нас приніс увесь свій готовий складаний гріш, і ті книжки, що я кождому ще з разу поробив і заэдно провадив, і у котрих списаний стан цїлого маэтку, тогдїшного і теперішного, і з довгами і зо всїм.

— Добре, кажуть фармазони, ми прийдемо. Отже і зійшли ся усї на свій час, о півночи, усе так, як то перший раз було. Аж тут і вдарило три рази, гейби великим молотом у желїзо; фармазони перехрестили ся, і пішли усї у противну світлицю, кождий з них як найкрасше убраний, бо так Василь казав, і в кождого книжка у руках, а у пазусї жвавий вузол чогось, що так віддуло ся, як який добрий бохонець хлїба. Оттак они увійшли у ту світлицю.

А у сьвітлицї було усе так, як першого разу, лиш що було дві помостинї виважені і великий глубокий гріб укопаний, а коло гробу стояла та сама трунва, що перше на ослонї стояла. Фармазони уклонили ся старшинї, а той у білій одежи так промовив до них:

Мир вам братя! У сїм лїт, сїм місяцїв і сїм недїль витаэмо вас тут у друге, а то лиш задля того,

аби вас переконати, що наше слово сповнило ся, і що ви, як будете жити по заповідях наших, за той час щасливими будете. — Стефане Притуляку, подай сюди твою книжку! Як ти записував ся у наше товариство, то мав ти поля два морги, хатиночку, що не варт була з-повна і 10 ренских, а на те усе 75 ренских довгу у жидів, і то всьо за горівку. Нинї маэш чотири морги поля, хату у вартости 400 р. пару волів, дві корови, пасіку і сад, у хатї усілякого прибору на 100 р., ти і жінка і дїти убраня на 200 р., коло дому усякого начиня і варстату, у шпихлї рі 12 корців хлїба, у громадскій позичковій скрин цї готового гроша на 150 р. — а те чи не все було би сегодня у жидівских кишенях? А там у пазусї що маэш 200 р. готового гроша на пару коний і на віз новий, кований; ми се усе знаэмо. Отто-ж твій маэток, що ти найбіднїйший був у селї; а другі фармазони мають і у двоэ і троэ і у четверо більше. — Тепер ми вас усїх питаэмо, і то на ваше сумлїнэ: дотримали ми вам нашого слова? э ви щасливі? не маэте ви більше грошей, як у отсїм мішку на столї? На сумлїнэ кажіть!

— У двоэ більше, відповіли усї.

— А тепер би ви радї знати, хто ми? — запитав той у чорнім. — От хто ми! — На се скинули оба фармазонскі старші свої наличмани і довгі плащі а фармазони пізнали тепер — ану гадайте, кого? — свого сїльского сьвященика і одного цїсарского урядника з міста, родом Русина. Боже, що засоромили ся тогди фармазони!.. А пан-отец кажуть до них:

— Видите ви, люде добрі, які ви невірні? Уперед, нїм ви у фармазони вписали ся, кілько я вам

наказав ся, та наговорив ся, та напросив ся: покинь те і покиньте раз ті корчми і ту горівку, а будете щасливі і богаті і здорові і черстві і славні! — Хиба-ж ви мене послухали? — пили і пили і пропивали ся, аж доки до того краю не пропили ся, що не дбали врешті і душу свою чортови записати, аби лиш було за що далї пити! Щастэ маэте, що хоть на молодого але розумного чоловіка трафили, котрий менї се зараз і вповів. А я читав знов у одній нїмецкій книжцї правдиву одну історію, як то давно десь, у Швайцариї аж. одно село було дуже розпило ся і також хотїло чортови записати ся, і яким способом оден молодий чоловік їх виратував і від піяньства і від гадки проклятої: а то таким самим способом, як ми вас отсе.

— Тяжко нам було, дїти любі, вірте нам, що тяжко! наличмани на лице брати та комедию перед вами грати, але для спасеня душ ваших і для щастя вашого ми і на се поважили ся, бо виділи, що инший спосіб не помагаэ і що ви забобонам більше вірите, як людям ученим і слову божому. Бо фармазони э дїйсно в світї, але не э то такі люде, аби чортови записували ся, але э то такі люде, що чортови опирають ся чим лиш можуть, а найбільше тим, що нїщо не пють, що церков божу і заповіди господні шанують, гри та гульки не справляют, у одно учать ся правди книжки добрі читають, а аби їх не кортїло по корчмах ходити, собі порядні і вигідні доми будують, вигідно жиють, а розривки собі у роботї і порядним господарстві шукають, усе так, як ви сих сїм лїт, сїм місяців і сїм недїль робили і старали ся: для того можете сміливо фармазонами звати ся, і собі на

зву за честь мати. — Другим разом вам більше за них уповім, а сим разом лиш скажу вам, що чорт не прийде вам ні на роздорожище гроший давати, ні до пустого двора або замку, бо маэ він помічників ще ліпших від себе, а се таких, що душі ваші на векслї хапают та гріш ваш, на котрий ви тяжко працюэте, за пусте болото видирають. Ото э ті чорти видимі, ко трі на ваш крівавий крейцар чатують і на спасеніэ вашої душі засідають, як той кіт на миш. Ви вже знаэте, хто они э, і стережіть ся їх, бо, як святе пись мо каже: ворог не спит, але дивить ся, кого би пожерти. Отже-ж сокотіть ся, діти, сокотіть! Гірше огню эго сокотіть ся, аби знов вас з праведної дороги не звів!

— Не трафило ся! каже Николай Пасічний, але скажіть менї, пан-отчику, відки ви знали, що я тої днини пив порцию горівки? Таже ви се не могли знати, поки світа! — менї се і до нинї з чуда та з дива не сходить!

— За се вже мене питай, каже Складан, виступивши на перед: се менї вдало ся якось вивідати, і я панотцеви зараз уповів, бо я і Правдарюк усе знали нам пан-отець уповіли, длятого то і ми казали запи сати ся чортови.

— Ба, Господу Богу небесному! аж скрикнув Притуляк, — Господу Богу, не чортови! Чорт най щезаэ від нас і від вас хрещених та держить ся тих, що по корчмах ходять та эму на жидівских векслях підписують ся, а від нас эму засї! — Але скажіть менї, прошу, на кого сей гріб і ся домовина?

— Се я вже вам скажу панове фармазони, промовив Василь — лиш прошу уважно послухати

— У сїй домовинї спочиваэ вся срібнарівска, наша руска і людска біда, а ми эї сеї ночи, задля празника фармазоньского хочемо у нїй на віки вічні поховати і запечатати, аби там спочивала до страшного суду божого. — А кого кортить на ту нашу руску і людску біду ще у останне глянути, то най відхилить віко і подивить ся.

— Се вже я! крикнув хтось з за плечей, — я маю до того перше і передне право! Я, Семко Маланюк! Ану, яка тота та руска біда, най хоть ся на ню неживу подивлю, та ще їй хоть на прощанэ межи очи плюну!

Так репетуэ Семко, так як був собі хуткий та цікавий, так і кинув ся до домовини. Отвираэ — аж там повно всїляких мір та мірок, та порциї та фляшок корчемних, а одна ще з горівкою. Семко бриз аж назад зо страху. Агі! каже — таже се справдї руска та людска біда! Пек та цур їй, та осина їй на те мні днї! Таже се їй Богу! та порция, що я бувало з неї у проклятого Гершка пю! А се тота сама кварта бо я эї добре по отсему значкови пізнаю! — О і звідки-ж ти, Василю таке дїло запопав?

— Або-ж се велика штука? каже Несторюк.— Як виносили ся жиди з нашого села, так я всї міри поскуповував у них, умисне на сегоднїшний наш фармазоньский празник. Робіть непер зними, що хочете!

— У землю з препроклятими! кричить Семко, — ану, братчики, сюди, та запечатаймо їй гріб, а Морткова Хуна заспіваэ їй вічну память, бо і так кажуть, що она у Львові у шпиталю нїчого не діэ, як лиш ,,Вічная память'' співаэ у одно; то нехай же сїй бідї таки буде ,,вічная проклятая память''.

— Проклята їй память! закликали усї фармазони як один, тай поховали людску, руску і срібнарівску біду. А пан-отець промовили; На віки віков!

— Амінь! сказали всї та розійшли ся щасливі та веселі, що позбули ся на завсїгди своэї біди. — Поможи, боже, так усїм христіянам!

Слівце до чесних руских господарів.

Двацять пять літ власне минаэ, милі братя, від коли за волею найяснійшого монарха знесена у нас панщина. Тяжкі то часи були перед двацять пятьми літами! Гірше тих волів в ярмі робили люде, та коби то лише для себе! така праця, що для себе самого робить ся, э і мила тай в хосен чоловікови. А треба було робити для пана, нераз лютого пана, що мав змилуваня над бідним чоловіком. Тож зітхали ви нераз тяжко тай гадали собі: Боже милосердний! Коби то раз тая панщина устала, яке би то добро було на світі! І за ласкою Божою устала вже панщина, і вже давно устала; — а эсть вже добро на світі? Ви не їсте анї ліпшої страви як эсте за панщини їли, анї не ходите в ліпшій одежи, як тогди ходили, анї не мешкаэте в ліпших хатах як тогди мешкали, про иньше вже і не кажу. А чому се так? Таж як би ви той час, що давнійше робили для пана, на себе ужили або пійшли на зарібки, а ті зароблені гроші зложили: то би такой красний гріш був, було і податки чим заплатити і на школу дати і можна би ліпше з'їсти і краще убрати ся і порядніймну хату собі поставити. Але гроші не складають ся, тілько йдуть до жида, за горівку. Пили, прав да, люде і передше, та не так як нинї; бо що дня більш корчем по селах та по містах, та від того і що дня більше ґрунтів люде тратять, котрі жиди та Німці закуповують, а люди наші йдуть з торбами по світі. Отже час би вже раз опамятати ся і не тратити маэтку свого та ще і спасенія душі своэї; а щоби

ви знали добрі люди, як маэте робити, аби вам ліп ше було на світі, то ми пишемо книжочки, з котрих великий будете пожиток мати, як схочете послухати того, що у них написано э. Не жалуйте видати кілька крейцарів на таку книжочку, бо ви з неї нав чите ся, як кількадесять ба і кількасот ренских узискати можна. Читайте-ж їх собі, коли вміэте, самі, а як ні, то дайте їх діточкам вашим, щоби прочитали, або і кого чужого о тоэ попросіт!

Сю книжочку видаэмо в той день в котрий при падають двайцятьпять-літні роковини знесеня панщини. Двацять пят літ — се великий час в житю чо ловіка, котрий за кожду часиочку здасть колись ра хунок перед Богом! Читайте-ж сю книжку пильно, і поступайте так, як она вам радить, щоби, як других двацять пять літ мине і ви і діти ваші і внуки ваші більше добра та гаразду мали ніж ви тепер!

ЦІННИК Популярних Руских КНИЖОК.
РУСКОЇ КНИГАРНІ у ВІННІПЕГУ.

Боротьба за право .35
В досьвіта (повість) .50
В старім і новім краю .25
Весела книжочка для сумних людий .35
Великий шум, повість Ів. Франка .60
В турецькій неволї .10
Верховинцї повість з гуцульского житя .20
Відродженэ, роман в 3-х частях гарно оправ. $2.00
Житэ ростин у морі .10
Житэ і слава Т. Шевченка з образками .15
Житэ І. Христа з 73 образками в гарній оправі $1.25
Жерміналь Е. Золї належить до найлїпших повістий. В Росії була заборонена цензурою. Стор, 728 в гарній оправі лиш $2.00
Звідки взяли ся що і значать назви Русь і Україна .15
Казки за Жидів .10
Кайдашева сім'я .30
Козацькі часи в народній пісни $1.00
Козаки, гарно оправ. $1.20
Конець сьвіта .10
Князь і жебрак .50
Кобзар Т. Шевченка $1.00
Козацкі жарти та сьміхи .15
Маніпулянтка в гарній оправі І. Франка $1.10
Мальва і иньші опов. $1.15
Маруся найкраща повість якої не маэ жаден народ на сьвіті по 15 і .25

Марко проклятий .70
Міжнародні революцийні партиї .20
Місия, чума, казки і сатири І. Франка оправлена $1.30
Многострадальний народ .20
Моэ слово в опр. $1.75
Новітна суспільність і церква .25
Нові заручини і нова сватьба .10
Огні Горять (повість) $1.25
Остатні дні Помпеїв $1.60
Оповіданя Чайковского $1.00
Перша поміч в наглих припадках з 28 образками .25
По степах та хуторах .75
Про грім і блискавицю .5
Без праці. Казка о лінивім Івані .25
Богач і бідний .20
Ботаніка $1.50
В память гетьмана І. Мазепи .10
Весняні води. Гарне оповіданэ на 242 сторін .60
Гроші. Дуже гарна повість Золї $1.50
Житэ ростин. Дуже цікава і наукова книжка за анатомію і фізиольоґію ростин .35
Лікарский порадник в ріжних слабостях людий 282 сторін .60
Лист шинкара до чорта .15
Микола Джеря. Дуже гарне оповіданэ про долю панщизняного кріпака і борба эго з паном. З образками $1.00

Уваги!

Книжки висилаэмо лиш за готівку. Аґентам даэмо великий рабат.

Просимо висилати гроші лиш переказом (mo-

ney order) почтовим або в реґістрованім листї, бо много гроший післаних в звичайнім листї пропадаэ. Коли посилаэте гроші на money-order, то мусите післати до нас ту білу картку більшу, що вам почтар дасть, а не жовту меньшу. Жовту лишіть собі. Без тої білої картки ми не можемо дістати гроший на почтї.

Пишіть по наш загальний цінник книжок і музичних інструментів, на адресу:

RUSKA KNYHARNIA

850 MAIN str. WINNIPEG MAN.

! ЛИШ В ПРОСЬВІТІ — СИЛА НАРОДУ !

ЧИТАЛЬНЯМ І АГЕНТАМ ДАЭМО ВЕЛИКИЙ РАБАТ.

СЛОВО ПРАВДИ. Се книжочка дуже інтересна, з якої можете довідать ся про церковну справу. Написав эї сьвященик Григ. Петров, Коштуэ лише 15 центів

ЛИСТ ШИНКАРА ДО ЧОРТА, правдиве, сумне але дуже цікаве оповіданя про те, як то всї пекольні сили спрягають ся, щоби нещасного чоловіка втягнути в поганий наліг піяньства. Коштуэ 15 центів.

РИЦАР І СМЕРТЬ, сьмішна і дуже цікава історийка .5

РОЗМОВА ПОЛЯКА З РУСИНОМ і 2) РОЗКАЗИ ПРО МОСКАЛІВ. Сю книжку дуже любить народ читати і незадовго не стане эї на складі. Спішіть з замовленэм, бо потім буде за пізно, коштує .15

КАЗКИ ЗА ЖИДІВ .10

ПРО ЧУДА СЬВЯТИХ ДАМАЗІЯ І ПАНКРАЦІЯ і 2) ДИВНИЙ СОН 10 центів.

ВАЖНІЙШІ ПРАВА КАНАДИ дуже хосенна книжка для кождого, хто хоче знати про усї правні постанови Канади. Сторін 88, з 12 фотоґрафіями, коштуэ лиш .35

ФАРМАЗОНИ або як то 30 господарів записали ся чортови і який з того вийшов для них хосен. Дуже інтересне оповіданэ для руских людий .25

У НАС МОЖНА ЗАМОВЛЯТИ ВСІ ТУТЕЙШІ І КРАЭВІ ГАЗЕТИ.

! ЛИШ ПРОСЬВІТОЮ — ДО СВОБОДИ !

ВІДДІЛ ДЛЯ ФАРМАРІВ

ВЗІРЦЕВИЙ ГОСПОДАР. Пригадки, що, як і коли робити в господарстві. Стор. 226 з образками. В гарній оправі коштує лиш — $ 1.00

ПІДРУЧНИК молочарскої техніки з 127 образ. конечна для кождого дому $ 1.25

СКОТОЛІЧЕБНИК. Ветеринарні поради в 5-ох частях з 40 образками 225 стор. ·60

Добра порада	·05	Як дбаєш так маєш	·05
Хто робить то і має	·05	Нові часи	·15
Бжільництво	·10	Ліси і пасовиска	·05
Вірна пара	·05	Страшний ворог. Про горілку	·05
Золота книжечка для фармарів	·20	Вся правда о напитках	·20
Виговщина	·05	Земельна справа	·05

ЯК БІДНІ ЗБОГАТІЛИ. Не байка а правда на науку бідним хліборобам ·60

Як годувати худобу? ·10

ПАСІКА. Наука про те, що треба знати, що робити щоби пасіка все добре вела ся ·25

СЕМ'Я у звіїв, птиць, риб та гадів ·10

Кождий фармар повинен в своїй хаті тримати: „ХЛІБОРОБ" Календар з образками за ·30

Пишіть о наш Катальоґ книжок, ґрамофонів і инших музичних інструментів на адресу:

RUSKA KNYHARNIA

850 MAIN ST. WINNIPEG, MAN.